

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

КОЛОДІЙ ОЛЕКСІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 340.14

**МОДЕЛЬНІ ПРАВОВІ АКТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ**

12.00.01. – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

**Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук**

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
Петришин Олександр Віталійович,
Національна академія правових наук України,
перший віце-президент,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри теорії держави і права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
Лемак Василь Васильович,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права
кандидат юридичних наук, доцент,
Погрібний Ігор Митрофанович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету права та масових комунікацій

Захист відбудеться «06» липня 2015 р. о 13-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д
64.086. 02 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024,
м. Харків, вул. Пушкінська, 77

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70

Автореферат розісланий «03» червня 2015 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

Ю.Є. Атаманова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Актуальність обраної теми вбачається, насамперед, у тому, що модельні правові акти поступово починають відігравати усе помітнішу роль у системі правових актів загалом, оскільки забезпечення системності національного права та законодавства, узгодженості, послідовності між їх елементами можливе, зокрема, і шляхом прийняття модельних нормативно-правових та модельних праворекомендаційних актів.

Актуалізація обраної теми відбувається ще й тому, що зростає взаємозалежність держав одна від одної, а це автоматично зумовлює виникнення цілої низки проблем, вирішити які держави можуть тільки шляхом спільного використання, насамперед, певних міжнародних норм, зокрема модельних. Саме зазначені сучасні, міжнародні процеси викликали потребу в створенні міжнародно-правових актів, які б містили норми, що розраховані на врегулювання й охорону однорідних та однотипних суспільних відносин та які б однаково регулювали й охороняли певні їх види. Це зумовило виникнення такого правового феномена, як правова інтеграція, і специфічних способів правової інтеграції, а саме: уніфікації, гармонізації, адаптації та стандартизації за допомогою міжнародних модельних правових актів, що містять міжнародні модельні правові норми та принципи.

Отже, необхідність та значущість модельних правових актів полягає в тому, що їх необхідно створювати та реалізовувати в процесі розвитку як самої держави, так і її співробітництва з іншими державами в різних сферах життєдіяльності (економічній, політичній, соціальній, духовній та ін.) для подолання відмінностей і суперечностей у правовому регулюванні в цих сферах, адже, якщо їх не буде прийнято й реалізовано, то це неодмінно спричинить гальмування подальшого розвитку правової системи країни, а також її співробітництва з іншими державами.

Актуальність цього дисертаційного дослідження підтверджується ще й тим, що в цій праці вивчено проблему реалізації модельних правових актів у правоутворенні країн Європейського Союзу, інших міжнародних та регіональних органів й організацій, на підставі чого сформульовано висновки, пропозиції та рекомендації, що спрямованні на удосконалення цієї діяльності.

Актуальність обраної теми зумовлена ще й тим, що цьому питанню недостатньо приділено уваги в сучасній юридичній вітчизняній науці. Майже відсутні визначення модельних правових, нормативно-правових та праворекомендаційних актів, зокрема, їх науково обґрунтована теорія, яка б визначала ступінь їх наукового опрацювання, генезу та формалізацію, методологію розуміння, поняття й ознаки, сутність та зміст, класифікацію, закономірності утворення, реалізацію та її форми, їхню роль та значення в сучасному суспільстві, державі, праві, міжнародній спільноті тощо. У більшості випадків йдеться лише про модельні законодавчі акти або модельні закони, що є переконливим свідченням актуальності зазначеної теми. Теорія

модельних правових актів не була предметом спеціального монографічного дослідження, а розглядалася здебільшого на рівні статей і тез наукових доповідей та повідомлень. Відсутні відомості про захист дисертаційних досліджень з даної проблеми вітчизняними правознавцями протягом останнього десятиліття.

Зазначені обставини й зумовили вибір об'єкта та предмета дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 роки, що затверджені постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 р. № 14, та Пріоритетних напрямів дисертаційних досліджень МВС України, що потребують першочергового розроблення і впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років, що затверджені наказом МВС України від 29 липня 2010 р. № 347.

Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 24 грудня 2012 р. (протокол № 35) та розглянуто й схвалено відділенням теорії та історії держави і права, історії політичних і правових учень Національної академії правових наук України та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (реєстр. № 72, 2012 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є з'ясування теоретичних аспектів та практичної реалізації модельних правових актів і відпрацювання на цій основі висновків, положень, пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення їх розуміння та фактичного втілення у правовій системі України.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких *задач*:

- дослідити предмет уже існуючого наукового опрацювання модельних правових актів і на підставі цього сформулювати власну концепцію наукового пошуку;
- проаналізувати генезу та правову формалізацію модельних правових актів для з'ясування головних закономірностей їх виникнення, становлення, розвитку та формального вираження;
- визначитись із власною методологією дослідження модельних правових актів, забезпечивши її найбільш оптимальне використання;
- сформулювати авторське поняття та ознаки модельних правових актів, що відображають їх сутність і є відмінними від уже існуючих наукових позицій вчених;
- встановити специфіку сутності модельних правових актів порівняно з правовими, нормативно-правовими та індивідуально-владними актами загалом;
- здійснити критичне осмислення існуючих класифікацій та запропонувати власні підходи до класифікації модельних правових актів;
- виявити поняття, сутність та особливості модельного правоутворення та обґрунтувати

напрями його удосконалення;

– дослідити поняття та форми реалізації модельних правових актів як їх фактичного втілення у правоутворенні країни;

– сформулювати висновки, пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення практики реалізації модельних правових актів у вітчизняному правоутворенні та правовій системі України загалом.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з розумінням, утворенням та реалізацією модельних правових актів у правовій системі суспільства.

Предметом дослідження є теорія модельних правових актів та практика їх реалізації.

Методи дослідження. Методологія дисертації поєднує низку філософських, загальнонаукових, спеціально-наукових підходів, принципів та методів, що дало змогу комплексно теоретично осмислити інститут модельних правових актів, показати його в цілісності та багатогранності, дослідити практику реалізації.

Серед філософських методів використано *діалектичний метод*, за допомогою якого відпрацьовано загальну концепцію, структуру та логіку викладення дисертаційного дослідження; *принцип антропоцентризму* дав можливість довести, що феномен модельних правових актів твориться людьми, які є суб'єктами права, представляють певний рівень розвитку правового мислення (підрозділ 1.1); *позитивістсько-нормативістська методологія* сприяла дослідженню правової формалізації модельних правових актів (підрозділ 1.2); *принцип взаємозв'язку теорії і практики* дав можливість зрозуміти дійсну сутність модельних правових актів у її глибинних тенденціях і перспективах, з'ясувати і зрозуміти те, що не можна охопити й осмислити при поверховому емпіричному знайомстві з ними (підрозділ 2.3); *аксіологічний (ціннісний) метод* дозволив прослідкувати зв'язок модельних правових актів із загальною та правовою культурою, з людиною як найвищою цінністю, проаналізувати, якою мірою вони здатні забезпечувати гармонію суспільних відносин, стверджувати системність та справедливість у праві (підрозділ 2.2); *ідеалістичний підхід* використано у процесі конструювання ідеальної моделі утворення та реалізації модельних правових актів, розкриття їх переваг, прогнозування потенційних можливостей використання (підрозділи 3.1, 3.2); *герменевтичний метод* застосовано для тлумачення текстів самих модельних правових, нормативно-правових та правозастосовних актів, дотичних до перших (підрозділи 2.1–2.4).

У дослідженні використано також загальнонаукові методи, зокрема: *системний* – для аналізу різноманітних видів модельних правових актів як цілісної системи (підрозділ 2.4); *синергетичний* – для вивчення модельних правових актів як таких, що мають відкритий характер, здатних модифікуватися, певним чином самоорганізовуватися, самоврегулюватися, змінюватися, набувати нових форм (підрозділ 2.1); *функціональний* – для з'ясування сутності та форм реалізації модельних правових актів, оскільки сутність досліджувалася через аналіз їх функцій (підрозділи 2.3, 3.1); *структурний* – у процесі класифікації модельних правових актів, а також при опрацюванні стадій правоутворення модельних нормативно-правових актів (підрозділи 2.4, 3.1); *аналізу та синтезу* – під час класифікації модельних правових актів та формулювання єдиного визначення модельних правових актів (підрозділи 2.2, 2.4); *індукції та дедукції* – для формулювання вступу, висновків до розділів та загальних висновків; *прогнозування* – для

обґрунтування подальшого розвитку модельних правових актів, їх можливої реалізації в Україні (підрозділ 3.2).

Використано також низку спеціально-наукових методів, зокрема: *історико-правовий* – для дослідження історичних етапів генези інституту модельних правових актів (підрозділ 1.2); *порівняльно-правовий* – при співставленні текстів міжнародних, регіональних, внутрішньонаціональних, муніципальних та доктринальних модельних правових актів (підрозділ 3.2); *формально-юридичний* – для виокремлення ознак правових явищ, що досліджувались, їх відмінностей один від одного, відпрацювання їх поняття, формулювання визначень і т. д (підрозділи 2.2–2.4, 3.1, 3.2).

Загальнонауковий *метод моделювання* та похідний від нього спеціально-науковий *метод правового моделювання* є основоположними для процесу пізнання, утворення та реалізації модельних правових актів, а тому їх використано для дослідження усіх аспектів теорії розуміння та практики фактичного втілення модельних правових актів.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першим в Україні монографічним дослідженням, у якому розроблено концептуальне розуміння модельних правових актів, проаналізовано практику їх реалізації, на підставі чого сформульовано підсумкові положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що спрямовані на їх практичне використання в національній правовій системі.

Науковими результатами, що є новими, або характеризуються певною долею новизни і виносяться на захист, є такі:

вперше одержано:

– висновок, що модельних індивідуально-владних (правозастосовних) актів не може існувати, адже правозастосування – це саме реалізація загальних правових норм щодо конкретних суб'єктів, їх персоніфікованої поведінки, чітко визначених за суб'єктами правових відносин;

– визначення, згідно з яким модельний правовий акт – це концептуальний, письмовий, нормативно-правовий або праворекомендаційний документ, що розробляють, схвалюють або приймають спеціально уповноважені суб'єкти, містить модельні норми та принципи, що розраховані на врегулювання та охорону певних суспільних відносин шляхом встановлення найбільш загальних і типових правил поведінки, на підставі та відповідно до яких розробляються і приймаються інші правові акти, особливо меншої юридичної сили, головним призначенням яких є утворення, систематизація, уніфікація та гармонізація права й законодавства в межах відповідних інтеграційних правових процесів;

– узагальнення, що ознаками модельного правового акта є такі: концептуальний; письмовий; може бути нормативно-правовим або праворекомендаційним; розробляється, схвалюється або приймається спеціально уповноваженими суб'єктами; містить модельні норми та

принципи; на підставі та відповідно до модельного правового акта розробляються і приймаються інші правові акти; головним його призначенням є утворення, систематизація, уніфікація та гармонізація права й законодавства;

– висновок, що найбільш важливою класифікацією за сутністю та соціальним призначенням модельних правових актів є їх поділ на модельні нормативно-правові та модельні праворекомендаційні акти. Модельні нормативно-правові за юридичною силою класифікуються на модельні нормативно-правові законодавчі та модельні нормативно-правові підзаконні акти. Модельні праворекомендаційні акти найбільш часто класифікуються на модельні кодекси, закони, концепції, декларації, положення, рекомендації тощо. Можливі й інші класифікації модельних правових актів, а саме: 1) за місцем у механізмі правового регулювання: а) матеріальні; б) процесуальні; 2) за суб'єктами: а) міжнародні; б) регіональні; в) внутрішньонаціональні; г) муніципальні; д) доктринальні; 3) за функціями: а) регулятивні; б) охоронні; 4) за функціями у процесі правотворення: а) правоутворювальні; б) системоутворювальні; в) інтеграційні; г) уніфікаційні; д) гармонізаційні; е) адаптаційні; є) стандартизаційні; 5) за предметом правового регулювання: а) конституційні; б) цивільні; в) кримінальні; г) адміністративні; д) екологічні тощо; б) за терміном дії: а) постійні; б) тимчасові;

– пропозиція, що є актуальним створення вітчизняних модельних правових актів про соціальний захист людини і громадянина, освіту, культуру, охорону здоров'я, охорону навколишнього природного середовища, оподаткування, колективну, екологічну та інформаційну безпеку, адміністративно-територіальний устрій тощо. Український правотворець під час створення або використання модельного правового акта завжди повинен пам'ятати, що вони: а) відіграють все помітнішу роль у процесі наближення міжнародного і внутрішньонаціонального права; б) здатні забезпечити системність внутрішньонаціонального права; в) визначають перспективи розвитку національного права та законодавства; г) характеризуються специфічним змістом, сутністю, формою, суб'єктами прийняття; д) передбачають специфічні процедури їх підготовки, розгляду і схвалення; е) вимагають певної програми дій щодо їх реалізації у процесі правотворчості;

– визначення, що модельне правотворення – це спонтанний, а в стабільних, цивілізованих країнах, міждержавних об'єднаннях, передусім тих, які прагнуть більш тісного співробітництва, багатонаціональних державах, високорозвинених громадянських суспільствах та правових державах, поступовий і послідовний процес виникнення, оформлення, упорядкування, розвитку та буття права, що відбувається в суспільстві й державі, який на завершальному етапі передбачає утворення модельних нормативно-правових та праворекомендаційних актів, на підставі та відповідно до яких розробляються і приймаються інші правові акти, особливо меншої юридичної сили;

– дефініцію, що реалізація модельних правових актів – це діяльність, яка спрямована на втілення норм та принципів права, що містять найбільш загальні й типові правила поведінки у процесі правоутворення, в інші правові акти, особливо меншої юридичної сили, головним призначенням якої є утворення, систематизація, уніфікація та гармонізація права й законодавства в межах відповідних інтеграційних правових процесів;

– узагальнення, що ознаками реалізації модельного правового акта є такі: а) це діяльність, яка спрямована на втілення норм та принципів права у процесі правоутворення в інші правові акти; б) зазначені акти можуть бути міжнародними і внутрішньодержавними, нормативно-правовими та праворекомендаційними; в) реалізація модельних нормативно-правових актів розповсюджується передусім на акти меншої юридичної сили; г) головним призначенням реалізації модельних правових актів є утворення, систематизація, уніфікація та гармонізація права й законодавства в межах відповідних інтеграційних правових процесів;

удосконалено:

– висновок, що проблема модельних правових актів і в методологічній площині теж є однією з недостатньо досліджених, що виходить за межі предмета теорії держави і права і постає міждисциплінарною, тобто вимагає від дослідника комплексного підходу. Комплексний підхід передбачає поєднання низки філософських, загальнонаукових, спеціально-наукових підходів, принципів та методів, що дозволило висвітлити модельні правові акти системно, різнобічно та багатогранно. Метод правового моделювання можна визначити як пізнавальну та практичну діяльність, у процесі якої суб'єкт узгоджує її із спеціально створеним правовим зразком (модельним правовим актом), для того щоб отримати нову якість в іншому правовому явищі (акті);

– твердження, що інколи відверто помилкове сприйняття модельних правових актів є характерним для усієї сучасної юридичної науки і пояснюється це тим, що: а) не варто розглядати модельні правові акти тільки як ненормативні, деякі з них зразу ж приймаються як модельні нормативно-правові акти; б) необхідно вивчати не тільки модельні законодавчі акти, а й модельні правові акти, а серед них розрізняти модельні нормативно-правові та модельні праворекомендаційні акти; в) не можна стверджувати, що суб'єктами створення модельних законодавчих актів є тільки міждержавні об'єднання або федерації, оскільки модельні правові акти може бути прийнято в будь-якій іншій країні, у тому числі і в унітарних державах; г) модельними акти є за своєю сутністю, а не формою зовнішнього виразу (назвою);

– узагальнення, що сучасна теорія правоутворення є надзвичайно перспективною для створення модельних правових актів. Адаптуючи сучасну теорію правоутворення до модельного правоутворювального процесу, можна розрізняти внутрішню та зовнішню його сутність. Внутрішня – це процес розроблення, прийняття, набуття чинності, внесення змін та доповнень, відміна самих модельних правових актів, а зовнішня – процес розроблення, прийняття, набуття

чинності, внесення змін та доповнень, відміна інших нормативно-правових і праворекомендаційних актів, що готуються на підставі та(або) відповідно до модельних правових актів;

– положення, згідно з яким труднощі із запровадженням модельного правоутворення пояснюються тим, що: а) кожна країна намагається сама визначити найбільш оптимальні для неї шляхи та способи правоутворення; б) за допомогою модельних одноманітних норм у різних державах урегульовуються та охороняються однорідні суспільні відносини, які завжди відрізняються своїми особливостями; в) різні країни досягли неоднакового рівня розвитку; г) усі вони мають власні інтереси; д) вони відрізняються між собою правовими традиціями, менталітетом, рівнем правосвідомості та правової культури. Водночас найбільш впливовим чинником приєднання чи неприєднання до тієї чи іншої системи міжнародного модельного правоутворення є політична орієнтація країни. У зв'язку із зазначеним, акцентується увага на Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р.;

– висновок, що для реалізації модельних правових актів необхідна активна діяльність відповідних суб'єктів, які на підставі модельних правових актів утворюють інші правові акти. Формами реалізації модельних норм є виконання і використання. Наступними умовами реалізації модельних правових актів є: а) відповідність модельних норм зовнішній та внутрішній політиці, стратегії розвитку міждержавного об'єднання, міжнародної організації, національного суспільства, держави, муніципального утворення; б) вирішення питання про забезпечення однаковості їх тлумачення, а також застосування в процесі правотворчої та нормотворчої діяльності;

– узагальнення, згідно з яким існують такі головні проблеми, що впливають на рівень реалізації модельних правових актів: а) концептуальна неопрацьованість; б) надмірна декларативність; в) темпоральна несвоєчасність; г) суперечливість; д) дублювання;

дістало подальший розвиток:

– положення про те, що сутністю модельних правових актів є приведення норм права відповідно до вимог норм права більшої юридичної сили або зразкових (типових) норм для того, щоб забезпечити системність права, його однаковість і доступність для усіх суб'єктів суспільних відносин. Найбільш оптимальним є дослідження сутності модельних правових актів через аналіз їх функцій. Доцільно виділяти такі функції модельних правових актів: а) правоутворювальну; б) системоутворювальну; в) інтеграційну; г) уніфікаційну; д) гармонізаційну; е) адаптаційну; є) стандартизаційну. Функції модельних правових актів – це постійні, похідні від їх сутності, такі, що визначаються їх призначенням, головні напрями впливу модельних правових актів на суспільні відносини та процес правоутворення, що відображають основоположні їх ознаки й властивості;

– узагальнення, згідно з яким соціальне призначення та сутність правоутворення подвійне: з одного боку, у процесі правоутворення мають створюватися моделі поведінки усіх соціальних суб'єктів, а з іншого – мають формуватися моделі майбутніх правових актів особливо меншої юридичної сили;

– обґрунтування, що правоутворення модельних нормативно-правових актів має відбуватися згідно із загальнорозповсюдженими стадіями, а саме: а) існування в ненормативному вигляді; б) усвідомлення можливості правового врегулювання, певних суспільних відносин за його допомогою; в) прийняття рішення про підготовку проекту, попередній розгляд проекту; г) обговорення та доопрацювання; д) прийняття проекту; е) підписання та оприлюднення модельного нормативно-правового акта. Утворення модельних праворекомендаційних актів не можна і, напевно, не варто регламентувати;

– рекомендацію, відповідно до якої у зв'язку з тим, що усе гучніше лунають пропозиції відмінити статус модельних актів, які мають рекомендаційний характер, Україні доцільно обрати за модель для наслідування саме досвід Європейського Союзу щодо реалізації модельних правових актів.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації положення, висновки, пропозиції і рекомендації використано у:

– навчальному процесі Національної академії внутрішніх справ (акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в навчальний процес від 28 січня 2014 р.);

– діяльності Верховної Ради України (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 24 березня 2014 р.);

може бути використано у:

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшого розроблення теоретичних і прикладних проблем, що стосуються модельних правових актів, поглиблення знань про їх поняття, сутність, класифікацію, утворення та реалізацію;

– *процесі правоутворення* – для якісної підготовки модельних правових актів, а саме: модельних нормативно-правових (модельних нормативно-правових законодавчих, модельних нормативно-правових підзаконних) та модельних праворекомендаційних актів;

– *правореалізаційній діяльності* – для повноцінного втілення у правову систему України, правоутворення та правотворчості модельних правових актів, передусім Європейського Союзу;

– *навчальному процесі* – для викладання навчальних дисциплін: «Теорія держави та права», «Міжнародне право», «Порівняльне правознавство», а також під час написання підручників, посібників, навчально-методичних матеріалів.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, що викладені в дисертації, оприлюднено на таких міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях та семінарах: «Актуальні питання державотворення в Україні» (Київ, 21 квітня 2011 р.); «Конституція України: питання теорії і практики» (Київ, 8 червня 2012 р.); «Філософські, методологічні та психологічні проблеми права» (Київ, 17 листопада 2012 р.); «Правові реформи в Україні» (Київ, 16 жовтня 2013 р.); «Права та свободи людини в контексті модернізації Конституції України» (Київ, 23 січня 2014 р.). Тези опубліковано.

Публікації. Основні наукові результати дисертації опубліковано в шести статтях, зокрема чотири наукові статті – у фахових виданнях України з юридичних наук, дві статті – у фахових виданнях зарубіжних країн, і п'яти тезах наукових повідомлень на міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях та семінарах.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (251 найменування, які викладені на 29 сторінках) та двох додатків на трьох сторінках. Повний обсяг дисертації становить 244 сторінки, із них обсяг основного тексту – 211 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, зазначаються зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета і задачі дослідження, його об'єкт та предмет, методи дослідження, формулюються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, містяться дані про апробацію результатів дисертації та публікації.

Розділ 1 «Доктрина, генеза та правова формалізація модельних правових актів» складається з двох підрозділів, присвячених дослідженню предмета наукового опрацювання, генезі та правовій формалізації модельних правових актів.

У *підрозділі 1.1 «Предмет наукового опрацювання модельних правових актів»* аналізуються наукові праці, що присвячені цій проблемі, особлива увага звертається на їх предмет. Ураховуючи ступінь їх значущості для розкриття проблеми, що зазначається в назві підрозділу, характеризуються статті, монографії, дисертаційні дослідження, чітко дотримуючись саме такої послідовності їх аналізу. Зокрема, аналізуються: 1) статті, авторами яких є Ю.О. Тихомиров, Б.В. Волженкін, В.І. Михайлов та А.В. Федоров, К.В. Шестакова, О.Л. Копиленко та Г.О. Мурашин, А.Є. Кожаків та В.М. Вежновець, С.М. Дерев'янка, П.О. Селезень, М.А. Давидова, Н.М. Оніщенко, Н.О. Багай, В.В. Колеснік, Н.О. Коваленко, Є.В. Житарев, Ю.О. Волошин; 2) монографії або їх частини, що підготували Ю.О. Тихомиров, Ю.С. Безбородов, О.Г. Мурашин; 3) окремі положення або підрозділи дисертаційних досліджень, авторами яких є Ю.С. Безбородов, І.М. Овчаренко, О.В. Богатова, Р.Я. Демків, А.В. Тунік, О.В. Веренкіотова, В.Б. Дубовик, Ю.В. Зубчик, Т.П. Чубко, Н.М. Альошина, Ж.О. Дзейко, О.Я. Рогач, Ю.О. Мірошніченко, В.І. Невідомий, К.В. Червінка, Р.З. Голобутовський, К.О. Алексійчук, А.А. Горошко, Б.Д. Гудз, М.М. Гультай, І.В. Зозуль, О.Ф. Калініченко, І.С. Колеснікова, А.С. Мартюк, Д.М. Полонський, М.В. Савчин, О.І. Чаплюк, І.В. Яковюк.

Сформульовано важливі для дисертаційного дослідження висновки щодо актуальності дослідження, ролі модельних правових актів у правовій системі, їх загальної спрямованості, можливості приймати не тільки на міждержавному, а й на внутрішньодержавному рівні, і навіть у системі місцевого самоврядування, модельності, обов'язковості та рекомендаційності, доцільності використання вітчизняним законодавцем міждержавного модельного правового акта.

У *підрозділі 1.2 «Генеза та правова формалізація модельних правових актів»* розглянуто загальне поняття «генеза» та «формалізація», зазначено, що це взаємопов'язані соціальні явища, а отже, і наукові категорії.

Досліджено генезу та правову формалізацію модельних правових актів у XIX ст., тобто з моменту їх виникнення у федеративних країнах, міжнародних організаціях, наукових та навчальних установах, зокрема, загальнонімецький Торговельний кодекс 1858–1859 рр., Взірцевий кримінальний кодекс США прийнятий у 1962 р., та ін. Вони аналізувались також у країнах

колишнього СРСР, тобто і в Українській Радянській Соціалістичній Республіці, у якій статус модельних законів мали Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік, а також у межах Міжпарламентської Асамблеї держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав.

Доведено, що генеза та правова формалізація модельних правових актів інтенсивно відбуваються і за часів незалежності України. Зокрема, це Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., Конституція України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження принципу державної реєстрації юридичних осіб на підставі модельного статуту» від 21 квітня 2011 р. Вона здійснюється і в такому специфічному вигляді, яким є концепції, наприклад, Концепція судово-правової реформи в Україні, що затверджена Постановою Верховної Ради України «Про Концепцію судово-правової реформи в Україні» від 28 квітня 1992 р., Концепція адміністративної реформи в Україні, що розроблена Державною комісією з проведення в Україні адміністративної реформи, на виконання якої прийнято Указ Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 22 липня 1998 р.

Генеза модельних правових актів відбувалася і відбувається шляхом їх правової формалізації в міжнародних актах. Яскравим прикладом цієї тези є Європейська хартія місцевого самоуправління від 15 жовтня 1985 р., Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р. Загалом, сьогодні йдеться про необхідність прийняття модельної Екологічної Конституції Землі, а Статут Організації Об'єднаних Націй розглядається як перспективний зразок майбутньої світової конституції.

Розділ 2 «Модельні правові акти: методологія дослідження, поняття, сутність та класифікація» складається із чотирьох розділів, у яких зазначаються методологія дослідження, поняття, сутність та класифікація модельних правових актів.

У підрозділі 2.1 «*Методологія дослідження модельних правових актів*» аналізуються загальне розуміння поняття «методологія», її зміст, сутність, а також загальне розуміння методів, що використовують у процесі здійснення будь-якого наукового дослідження, у тому числі й зазначеного. Формулюється власна методологія дослідження модельних правових актів, але для найбільш повного та якісного її відтворення аналізуються уже існуючі погляди на методологію схожих або дотичних наукових досліджень, аналізуються наукові праці, що присвячено цій проблемі.

Зважаючи на те, що метод правового моделювання усе інтенсивніше досліджується і реалізується в сучасній вітчизняній юридичній науці, більш детально розглядається моделювання загалом, оскільки метод правового моделювання є спеціальним стосовно до загальнонаукового методу моделювання. Стверджується, що проблема дослідження модельних правових актів

виходить за межі предмета теорії держави і права та постає міждисциплінарною. Саме тому для висвітлення теорії розуміння та практики реалізації модельних правових актів використовується комплексний підхід, який передбачає поєднання низки філософських (діалектичного, антропоцентричного, позитивістсько-нормативістського, взаємозв'язку теорії і практики, аксіологічного (ціннісного), ідеалістичного, герменевтичного), загальнонаукових (моделювання, системного, синергетичного, функціонального, структурного, аналізу та синтезу, індукції та дедукції, прогнозування), спеціально-наукових (правового моделювання, історико-правового, порівняльно-правового, формально-юридичного) підходів, принципів та методів, що дало змогу висвітлити модельні правові акти системно, різнобічно та багатогранно.

У підрозділі 2.2 «Поняття модельних правових актів» на основі аналізу поняття та ознак правового, нормативно-правового закону, підзаконного, індивідуально-владного (правозастосовчого) акта, тлумачення слів «модель», «моделювання», «моделювати», що формулюються в гуманітарних науках, а також у їх загальнотеоретичній інтерпретації, розглядаються поняття та ознаки модельних правових актів. Доводиться, що в більшості випадків йдеться лише про модельні законодавчі акти або модельні закони. На підтвердження цього детально аналізуються уже існуючі наукові праці.

Констатується, що таке неоднозначне, інколи відверто помилкове, розуміння модельних правових актів є характерним для усієї сучасної юридичної науки. Це пояснюється тим, що: по-перше, не варто розглядати модельні правові акти тільки як ненормативні, рекомендаційні, зразкові, деякі з них зразу ж приймають як модельні нормативно-правові акти; по-друге, необхідно опрацьовувати не лише модельні законодавчі акти або модельні закони, а й, насамперед, модельні правові акти, а в їх середовищі розрізняти модельні нормативно-правові акти (модельні закони та модельні підзаконні акти) та модельні праворекомендаційні акти; по-третє, існують підстави для визнання того, що модельні правові акти (нормативно-правові та праворекомендаційні) може бути прийнято в будь-якій країні, у тому числі і в унітарних державах, по-четверте, модельними акти є за своєю сутністю, а не формою зовнішнього виразу (назвою). Формулюється визначення модельного правового акта та зазначаються його ознаки, які детально характеризуються.

У підрозділі 2.3 «Сутність модельних правових актів» акцентується увага на загальному розумінні категорій «суть», «сутність», «сутнісний», «сутність права», «сутність держави», інших правових категорій цього ж понятійно-категоріального ряду, що тісно взаємопов'язані із сутністю модельних правових актів.

Стверджується, що сутністю модельних правових актів є приведення норм права відповідно до вимог норм права більшої юридичної сили або зразкових (типових) норм для того, щоб забезпечити системність права, його однаковість та доступність для усіх суб'єктів суспільних відносин, тобто інтеграцію права, яка здійснюється, насамперед, через уніфікацію, гармонізацію та

адаптацію права й законодавства.

Обґрунтовується думка про те, що найбільш оптимальним буде дослідження сутності модельних правових актів через аналіз їх функцій, адже в юридичній науці термін «функції» уживається для позначення сутності, соціального призначення, соціальної ролі того чи іншого правового явища в суспільстві, державі, праві тощо. Виділяються правоутворювальна (визнається головною, основоположною), системоутворювальна, інтеграційна, уніфікаційна, гармонізаційна, адаптаційна, стандартизаційна функції модельних правових актів.

Підсумовується, що модельні правові акти в сучасних правових системах демократичних країн, у тому числі й України, здатні забезпечити системність права, його правонаступність, інтеграцію, уніфікацію, гармонізацію, адаптацію та стандартизацію міжнародного і внутрішньонаціонального, внутрішньонаціонального та місцевого права і системи загальнодержавних та місцевих нормативно-правових актів, національного законодавства України із законодавством країн, з якими вона співпрацює. Водночас уніфікація, гармонізація, адаптація та стандартизація – це самостійні способи правової інтеграції. Вони мають дуже багато спільного, що зумовлюється єдністю тих форм, у яких вони відбуваються, способами й засобами їх здійснення, єдиною метою, для якої вони здійснюються – зближення правових систем різних країн, формування одноманітного, схожого або наближеного права та законодавства. У зв'язку з цим, формулюється визначення функції модельних правових актів.

У *підрозділі 2.4 «Класифікація модельних правових актів»* вивчається розуміння класифікації загалом, класифікації модельних правових актів шляхом аналізу вже існуючих думок різних учених, на підставі чого пропонується власне бачення критеріїв класифікації та видів модельних правових актів.

Найбільш важливою класифікацією, що відображає сутність та соціальне призначення модельних правових актів, визнається їх поділ на модельні нормативно-правові та модельні праворекомендаційні акти. Модельні нормативно-правові акти класифікують на модельні нормативно-правові законодавчі (модельні кодекси, модельні закони, модельні договори) та модельні нормативно-правові підзаконні акти (модельні статuti, модельні положення) тощо. Модельні праворекомендаційні акти найбільш часто класифікують на модельні кодекси, закони, концепції, декларації, положення, рекомендації тощо.

Формулюється визначення модельного нормативно-правового акта та стверджується, що за юридичною силою модельні нормативно-правові акти поділяються на модельні нормативно-правові законодавчі й модельні нормативно-правові підзаконні акти. Модельні праворекомендаційні акти за юридичною силою не класифікуються, оскільки не мають її. Наводиться визначення модельного нормативно-правового законодавчого, модельного нормативно-правового підзаконного, модельного праворекомендаційного актів. Здійснюється

порівняння модельних нормативно-правових та модельних праворекомендаційних актів. Пропонуються й інші класифікації модельних правових актів.

Розділ 3 «Утворення та реалізація модельних правових актів» складається із двох підрозділів, присвячених поняттю та сутності модельного правоутворення і поняттю та формам реалізації модельних правових актів.

У підрозділі 3.1 *«Модельне правоутворення: поняття та сутність»* дослідження поняття та сутності модельного правоутворення розпочинається з розуміння правоутворення загалом, а також близьких понять цього понятійно-категоріального ряду, а саме: правотворчості, законотворчості, нормотворчості, оскільки без такого аналізу сутність першого зрозуміти неможливо.

Стверджується, що існуюча теорія правоутворення є надзвичайно придатною та перспективною для розуміння, виникнення, буття, упорядкування і розвитку модельних правових актів. Саме національні інституції громадянського суспільства через зазначені етапи модельного правоутворення можуть інтенсивно впливати на правотворчість (законотворчість та нормотворчість) державних органів, створюючи спочатку праворекомендаційні модельні концепції, декларації, кодекси, закони, які, з часом, у разі їх прийняття органами держави або місцевого самоврядування, набудуть ознак модельних нормативно-правових актів. До того ж завдяки модельному правоутворенню Європейський Союз, Світова організація торгівлі, інші міжнародні організації можуть забезпечувати гармонізацію законодавств держав, що є їх членами. Ґрунтуючись на зазначеній теорії правоутворення та адаптуючи її до модельного правоутворювального процесу, можна розрізнити внутрішню та зовнішню сутність процесу модельного правоутворення.

Констатується, що це складне питання, адже будь-який народ у демократичній державі розглядається як суверенний носій влади, що наділяє нею державу, яка, відповідно, реалізує її в усіх сферах життєдіяльності суспільства, у тому числі й у правотворчості. До того ж труднощі із запровадженням модельного правоутворення пояснюються тим, що кожна країна намагається сама визначити найбільш оптимальні для неї шляхи та способи правоутворення, за допомогою модельних одноманітних норм у різних державах урегульовуються та охороняються однорідні суспільні відносини, які завжди відрізняються своїми особливостями, різні країни досягли неоднакового рівня політичного, економічного, соціального, духовного, правового та іншого розвитку, усі вони мають власні політичні, національні та інші інтереси, вони відрізняються між собою історичними та правовими традиціями, менталітетом, рівнем правосвідомості та правової культури. Водночас, напевно, що найбільш впливовим чинником приєднання чи неприєднання до тієї чи іншої системи міжнародного модельного правоутворення є політична орієнтація країни. У зв'язку із зазначеним, звертається увага на Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони,

та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р.

Стверджується, що нашим державним і недержавним правотворчим органам доцільно брати участь у роботі якнайбільшої кількості міждержавних об'єднань і міжнародних організацій та використовувати й упроваджувати в національне законодавство модельні правові акти, що вони розробляють, зважаючи на власні інтереси та специфіку суспільного життя. Обґрунтовуються рекомендації українському правотворцю, які він може використати у процесі створення або використання модельного правового акта. Формулюється визначення модельного правоутворення, розрізняється правоутворення модельних нормативно-правових та модельних праворекомендаційних актів, пропонується розуміння стадій правоутворення модельних нормативно-правових актів, наголошується на їх важливості й на тому, що модельні правові акти є перспективною формою правотворчості, яку слід впроваджувати в процесі розвитку й удосконалення правоутворення.

У підрозділі 3.2 *«Реалізація модельних правових актів: поняття та форми»* аналізуються поняття, ознаки, правова природа, форми реалізації норм права загалом, реалізація моделей у сфері політики, економіки, науки, управління та інших сферах.

На підставі цього аналізу, а також урахуваючи зазначені в попередніх підрозділах поняття, сутність, класифікацію модельних правових актів, поняття, ознаки, розуміння та сутність модельного правоутворення, визначаються специфічні умови, що властиві тільки модельним правовим актам у процесі їх реалізації, тобто втілення у правоутворення та фактичні суспільні соціальні відносини.

При цьому реалізація модельних правових актів розглядається саме у зв'язку з їх модельністю, тобто здатністю бути зразками для інших правових актів. Доводиться, що модельні правові акти, і нормативно-правові, і праворекомендаційні, можна реалізовувати не через усі форми реалізації норм права, тому що для першої форми – дотримання, властива пасивна поведінка суб'єктів, і це вже буде забезпечувати реалізацію даної норми. Із цього випливає перша умова, що необхідна для реалізації модельних правових актів – активна поведінка суб'єктів, які на підставі модельних правових актів утворюють інші правові акти. Стверджується, що формами реалізації модельних норм є виконання і використання. Виконання реалізує обов'язок, використання – право. Проте правом правоутворювальний суб'єкт може і не скористатися. У такому разі відсутність активності в більшості випадків не розглядається як правопорушення. Наголошується, що в демократичних суспільствах та державах у формі застосування можуть реалізовуватися лише модельні нормативно-правові акти. Наступними умовами для реалізації модельних правових актів є відповідність модельних норм зовнішній та внутрішній політиці, стратегії розвитку міждержавного об'єднання, міжнародної організації, національного суспільства,

держави, муніципального утворення та вирішення питання про забезпечення однаковості їх тлумачення, від чого значною мірою залежить їх фактичне втілення у процесі правотворчої та нормотворчої діяльності.

Доводиться, що реалізація модельних правових актів залежить від суб'єктів правоутворення (правотворчості: законотворчості та нормотворчості), від того, чи будуть вони використовувати норми, що викладаються в модельних правових актах, чи ні. Це стосується як модельних нормативно-правових, так і модельних праворекомендаційних актів, за деякими виключеннями. З огляду на це, Україні доцільно обрати за модель для наслідування саме досвід Європейського Союзу щодо реалізації модельних правових актів.

Наголошується, що іншу ситуацію можна спостерігати, коли модельний правовий акт у своїй основі із самого початку утворюється як виключно праворекомендаційний. Стверджується, що норми праворекомендаційних модельних актів реалізуються тільки як зразки, моделі при утворенні інших правових актів, але вони можуть набувати юридичної сили.

У подальшому називаються головні проблеми, які впливають на рівень реалізації модельних правових актів, формулюється визначення реалізації модельних правових актів, зазначаються ознаки реалізації модельного правового акта, досліджуються різновиди реалізації модельних правових актів.

ВИСНОВКИ

Узагальнивши теорію та практику реалізації модельних правових актів, можна сформулювати такі підсумкові положення, висновки, рекомендації і пропозиції, на додаток до тих, які уже зазначено в науковій новизні одержаних результатів, а саме:

1. Сучасну вітчизняну наукову думку стосовно модельних правових актів можна охарактеризувати таким чином: а) вона тільки починає формуватися й характеризується неодноманітністю, інколи суперечливістю, безсистемністю; б) актуальність дослідження модельних правових актів є безсумнівною; в) вони, як жодні інші, здатні сприяти наближенню національних законодавств; г) модельні правові акти можна приймати не тільки на міждержавному, а й на внутрішньодержавному рівні й навіть у системі місцевого самоврядування; д) правові акти отримують таку ознаку, як модельність завдяки нормі права, що є моделлю майбутніх міжнародних та внутрішньодержавних правових актів; е) модельні правові акти можуть бути обов'язковими та рекомендаційними; є) доцільно використання вітчизняним законодавцем міждержавного модельного правового акта тільки в разі, якщо він не суперечить національним правовим актам.

2. Практика модельних правових актів: а) має не дуже давню генезу, оскільки їх було започатковано лише у XIX ст.; б) у країнах колишнього СРСР, зокрема і в Українській Радянській

Соціалістичній Республіці, статус модельних законів мали Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік; в) генеза та правова формалізація модельних правових актів після розпаду колишнього СРСР відбувалася і відбувається в межах Міжпарламентської Асамблеї держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав; г) генеза та правова формалізація модельних правових актів інтенсивно відбувається і за часів незалежності України; д) специфічним видом модельних правових актів є концепції; е) генеза модельних правових актів відбувалася і відбувається шляхом їх правової формалізації в міжнародних актах.

3. Аналіз поглядів різних учених на методологію дослідження модельних правових актів дає підстави стверджувати, що вони: а) використовували самий різноманітний арсенал методів для дослідження модельних правових актів; б) метод правового моделювання усе інтенсивніше досліджується і реалізується в сучасній вітчизняній юридичній науці.

4. Модельні правові акти можуть бути загальними, тобто спрямованими на інтеграцію найбільш загальних правових явищ (системи права, законодавства, правової системи), та конкретними, тобто такими, які ставлять за мету інтеграцію окремих сфер правового регулювання (інтелектуальної власності, оподаткування, охорони навколишнього природного середовища, охорони праці тощо).

5. Уніфікація, гармонізація, адаптація та стандартизація – це самостійні способи правової інтеграції. Вони мають багато спільного, що необхідно враховувати при підготовці та реалізації модельних правових актів. Проте на перших етапах інтеграції, куди б вона не здійснювалася, пріоритет має бути надано гармонізаційним та адаптаційним модельним правовим актам.

6. Модельний нормативно-правовий акт – це концептуальний, письмовий, обов'язковий до виконання документ, що має юридичну силу, розробляється, схвалюється або приймається спеціально уповноваженими суб'єктами, містить модельні норми та принципи, що розраховані на врегулювання та охорону певних суспільних відносин шляхом встановлення найбільш загальних і типових правил поведінки, постійної дії, розрахованих на багаторазову реалізацію, на підставі та відповідно до яких розробляються і приймаються інші правові акти особливо меншої юридичної сили, головним призначенням яких є утворення, систематизація, уніфікація та гармонізація права й законодавства в межах відповідних інтеграційних правових процесів.

7. Модельний нормативно-правовий законодавчий акт – це концептуальний, письмовий, обов'язковий до виконання документ, що має вищу юридичну силу, розробляється, схвалюється або приймається спеціально уповноваженими суб'єктами, містить модельні норми та принципи, що розраховані на регулювання та охорону найбільш значущих суспільних відносин шляхом встановлення найбільш загальних і типових правил поведінки, постійної дії, розрахованих на багаторазову реалізацію, на підставі та відповідно до яких розробляються і приймаються інші правові акти, особливо меншої юридичної сили, головним призначенням яких є утворення,

систематизація, уніфікація та гармонізація права й законодавства в межах відповідних інтеграційних правових процесів.

8. Модельний нормативно-правовий підзаконний акт – це концептуальний, письмовий, обов’язковий до виконання документ, що приймається на підставі закону, відповідно до закону і в порядку його виконання, розробляється, схвалюється або приймається спеціально уповноваженими суб’єктами, містить модельні норми та принципи, що розраховані на врегулювання та охорону певних суспільних відносин шляхом встановлення найбільш загальних і типових правил поведінки постійної дії, розрахованих на багаторазову реалізацію, на підставі та відповідно до яких розробляються і приймаються інші правові акти особливо меншої юридичної сили, головним призначенням яких є утворення, систематизація, уніфікація та гармонізація права й законодавства в межах відповідних інтеграційних правових процесів.

9. Модельний праворекомендаційний акт – це концептуальний, письмовий, не обов’язковий до виконання документ, що не має юридичної сили, розробляється, схвалюється або приймається спеціально уповноваженими суб’єктами, містить модельні норми та принципи, на підставі та відповідно до яких розробляються і приймаються інші правові акти, головним призначенням яких є утворення, систематизація, уніфікація та гармонізація права й законодавства в межах відповідних інтеграційних правових процесів.

10. Порівняння модельних нормативно-правових та модельних праворекомендаційних актів дає підстави стверджувати, що: а) вони є концептуальними та письмовими; б) модельні нормативно-правові акти є обов’язковими до виконання, що мають юридичну силу, а модельні праворекомендаційні – не обов’язковими до виконання, що не мають юридичної сили; в) їх можуть розробляти, схвалювати або приймати спеціально уповноважені суб’єкти. Модельні праворекомендаційні акти можуть залишатися тільки рекомендаційними, проектними; г) модельні нормативно-правові акти містять модельні норми та принципи, що розраховані на врегулювання та охорону певних суспільних відносин, а модельні праворекомендаційні акти не регулюють суспільних відносин та не охороняють їх; д) вони містять найбільш загальні й типові правила поведінки постійної дії, розраховані на багаторазову реалізацію, проте реалізація модельних нормативно-правових актів можлива і в суспільних відносинах, і в правоутворенні, а реалізація модельних праворекомендаційних актів – тільки у правоутворенні; е) на підставі та відповідно до модельних нормативно-правових актів та модельних праворекомендаційних актів розробляються і приймаються інші правові акти, проте модельні нормативно-правові акти є обов’язковими для актів меншої юридичної сили; є) головним призначенням (соціальною сутністю, функціями) цих актів є утворення, систематизація, уніфікація та гармонізація права й законодавства в межах відповідних інтеграційних правових процесів.

11. Здебільшого реалізація модельних правових актів відбувається шляхом утворення нових

правових актів, їх прийняття в новій редакції, внесення доповнень та змін до інших правових актів, саме тому повну й вичерпну інформацію про використання модельних правових актів отримати вкрай важко, проте навіть після реалізації модельні правові акти та викладені в них модельні норми не стають зайвими, не втрачають своїх зразкових властивостей, а можуть бути реалізованими ще багато разів, адже вони створюються задля їх багаторазового використання.

12. Необхідно розрізняти реалізацію модельних правових актів: а) шляхом утілення у правоутворення та шляхом утілення в суспільні відносини; б) залежно від юридичного механізму забезпечення: у межах правових відносин та поза ними; в) за кількістю суб'єктів: індивідуальну та колективну; г) залежно від методів, якими забезпечується: добровільну та обов'язкову.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Колодій О. А. Предмет та методологія наукового опрацювання модельних правових актів / О. А. Колодій // Митна справа : наук.-аналіт. журн. – 2012. – № 5(83). – Ч. 2. – Кн. 2. – 380 с. – С. 38–43.

2. Колодій О. А. Модельне правоутворення: поняття та сутність / О. А. Колодій // Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ : Ред.-вид. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2012. – Вип. 6. – 319 с. – С. 255–264.

3. Колодій О. А. Модельні правові акти: теорія та методологія формування поняття і ознак / О. А. Колодій // Правова держава. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. – Вип. 23. – 688 с. – С. 617–624.

4. Колодій О. Розвиток та правова формалізація модельних правових актів у правовій системі сучасної України / О. Колодій // Закон и жизнь : междунар. науч.-практ. правовой журн. Издание аккредитовано Высшим советом по науке и технологическому развитию АН Молдовы. – Кишинев, 2013. – 62 с. – С. 44–47.

5. Колодий А. А. Классификация модельных правовых актов / А. А. Колодий // Право и политика : науч.-метод. журн. – Кыргызская Республика, Бишкек. – 2013. – № 4. – 150 с. – С. 103–106.

6. Колодій О. А. Реалізація модельних правових актів / О. А. Колодій // Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – Івано-Франківськ : Ред.-вид. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2013. – Вип. 8. – 274 с. – С. 215–221.

7. Колодій Олексій. Модельні правові акти: доктринальні засади розуміння / Олексій Колодій // Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспірантів та молодих учених (Київ, 21 квіт. 2011р.). – К. : Видав.-поліграф. центр

«Київський університет», 2011. – 467 с. – С. 442.

8. Колодій О. А. Генеза та правова формалізація модельних правових актів / О. А. Колодій // Конституція України: питання теорії і практики : міжкафедральний наук.-практ. семінар (Київ, 8 черв.). – К. : МП «Леся», 2012. – 220 с. – С. 87–89.

9. Колодій О. А. Методологія наукового опрацювання модельних правових актів / О. А. Колодій // Філософські, методологічні та психологічні проблеми права : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-теорет. конф. (Київ, 17 листоп. 2012 р.). – К. : Нац. алад. внутр. справ, 2012. – 276 с. – С. 101–103.

10. Колодій О. А. Класифікація модельних правових актів / О. А. Колодій // Правові реформи в Україні : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 16 жовт. 2013 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. – Ч. 2. – 288 с. – С. 41–42.

11. Колодій О. А. Модельне правоутворення: поняття та сутність / О. А. Колодій // Права та свободи людини в контексті модернізації Конституції України : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. ННІЗН НАВС (Київ, 23 січ. 2014 р.) / за заг. ред. проф. В. В. Коваленка. – К. : Ліра-К, 2014. – 194 с. – С. 98–100.

АНОТАЦІЯ

Колодій О.А. Модельні правові акти: теорія та практика реалізації. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків, 2015.

У дисертації аналізуються наукові праці, генеза та правова формалізація модельних правових актів. Пропонуються поняття та ознаки модельних правових актів, висвітлюється специфіка їх сутності, зазначаються власне розуміння класифікації, поняття, сутність та особливості модельного правоутворення, аналізуються поняття та форми реалізації модельних правових актів, обґрунтовуються висновки, пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення практики реалізації модельних правових актів у вітчизняному правоутворенні та правовій системі України.

Ключові слова: модельний правовий акт, модельний нормативно-правовий акт, модельний нормативно-правовий законодавчий акт, модельний нормативно-правовий підзаконний акт, модельний праворекомендаційний акт, модельне правоутворення, реалізація модельних правових актів.

АННОТАЦИЯ

Колодий А.А. Модельные правовые акты: теория и практика реализации. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Харьков, 2015.

В диссертации анализируются научные работы, генезис и правовая формализация модельных правовых актов, формулируется собственная концепция научного поиска. Обосновывается взвод о том, что проблема модельных правовых актов и в методологическом понимании является одной из недостаточно исследованных, она становится междисциплинарной, т. е. требует от исследователя комплексного подхода. Комплексный подход предполагает сочетание ряда философских, общенаучных, специально-научных подходов, принципов и методов.

В исследовании предлагаются понятие и признаки модельных правовых актов. В частности, утверждается, что модельный правовой акт – это концептуальный, изложенный письменно, нормативно-правовой или праворекомендационный документ, который разрабатывают, одобряют и принимают специально уполномоченные субъекты, содержит модельные нормы и принципы, рассчитанные на урегулирование и охрану определенных общественных отношений путем установления наиболее общих и типичных правил поведения, на основании и в соответствии с которыми разрабатываются и принимаются другие правовые акты особенно меньшей юридической силы, главным назначением которых является образование, систематизация, унификация и гармонизация права и законодательства в пределах соответствующих интеграционных правовых процессов.

В работе также освещается специфика сущности модельных правовых актов, в связи с чем утверждается, что сущностью модельных правовых актов является приведение норм права в соответствии с требованиями норм права большей юридической силы или образцовых (типовых) норм для того, чтобы обеспечить системность права, его единообразие и доступность для всех субъектов общественных отношений. Оптимальным является исследование сущности модельных правовых актов через анализ их функций, в связи с чем выделяются: а) правообразующая; б) системообразующая; в) интеграционная; г) унификационная; д) гармонизационная; е) адаптационная; е) стандартизационная функции.

Также предлагается собственное понимание классификации модельных правовых актов, в соответствии с которым наиболее важной классификацией является их разделение на модельные нормативно-правовые и модельные праворекомендационные акты. Модельные нормативно-правовые по юридической силе классифицируются на модельные нормативно-правовые законодательные и модельные нормативно-правовые подзаконные акты. Модельные

праворекомендационные акты наиболее часто классифицируются на модельные кодексы, законы, концепции, декларации, положения, рекомендации и т.д. Обосновываются и другие классификации модельных правовых актов.

Рассматривая понятие, сущность и особенности модельного правообразования, констатируется, что модельное правообразование – это спонтанный, а в стабильных, цивилизованных странах, межгосударственных объединениях, прежде всего тех, которые стремятся к более тесному сотрудничеству, многонациональных государствах, высокоразвитых гражданских обществах и правовых государствах, постепенный и последовательный процесс возникновения, оформления, упорядочения, развития и бытия права, который происходит в обществе и государстве и на завершающем этапе предусматривает создание модельных нормативно-правовых и праворекомендационных актов, на основании и в соответствии с которыми разрабатываются и принимаются другие правовые акты, особенно меньшей юридической силы.

На основе анализа понятия и форм реализации модельных правовых актов констатируется, что эта деятельность направлена на воплощение норм и принципов права, содержащих наиболее общие и типичные правила поведения в процессе правообразования, в другие правовые акты особенно меньшей юридической силы, главным назначением которой является образование, систематизация, унификация и гармонизация права и законодательства в пределах соответствующих интеграционных правовых процессов.

Ключевые слова: модельный правовой акт, модельный нормативно-правовой акт, модельный нормативно-правовой законодательный акт, модельный нормативно-правовой подзаконный акт, модельный праворекомендационный акт, модельное правообразование, реализация модельных правовых актов.

SUMMARY

Kolodiy O.A. Model Legal Acts: Theory and Practice of Implementation. – *Manuscript Copyright.*

PhD thesis in Legal Science by specialty 12.00.01 – theory and history of state and law; history of political and legal studies. – The Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, 2015.

The thesis analyzes scientific work, genesis and legal formalization of model legal acts. It proposes concepts and characteristics of model legal acts, highlights specificity of their nature, indicates proper understanding of classification, concepts, nature and characteristics of model law formation, analyzes concepts and implementation forms of model legal acts, substantiates conclusions, proposals and recommendations aimed at improving the practices of model legal acts in the domestic law formation and

legal system of Ukraine.

Keywords: model legal act, model regulatory act, model regulatory legislative act, model regulatory bylaw, model legal acts of advisory nature, model law formation, implementation of model legal acts.